

ČESKÁ KOMORA ARCHITEKTŮ

vydává pracovní návrh dokumentu

POLITIKA ARCHITEKTURY ČESKÉ REPUBLIKY národní program stavební kultury

ČKA

Praha

7. dubna 2011

POLITIKA ARCHITEKTURY ČR

národní program stavební kultury

OBSAH

A.	PREAMBULE	3
B.	ÚVOD	4
B.1.	ZÁKLADNÍ TEZE Z KONFERENCE EFAP 16-18.2009 DUBNA V PRAZE	4
B.2.	POTŘEBUJE VEŘEJNÁ SPRÁVA POLITIKU ARCHITEKTURY	4
B.3.	DEKLARACE ACE O ARCHITEKTUŘE A UDRŽITELNOSTI	4
C.	POLITIKA ARCHITEKTURY ČESKÉ REPUBLIKY Národní program stavební kultury	5
C.1.	Odůvodnění hlavních principů programu státní politiky architektury	5
C.2.	Dílejší oblasti Politiky architektury ČR	5
C.2.1.	Oblast výchovy a vzdělávání	5
C.2.2.	Oblast veřejné výstavby	6
C.2.3.	Oblast obecné podpory architektonické kvality v městském a venkovském prostředí	7
C.3.	Hospodářský a finanční dosah navrhovaného programu	7
C.4.	Nároky na veřejné rozpočty	8
C.5.	Odůvodnění programu státní politiky architektury ve vztahu k mezinárodním závazkům	8
D.	EFAP – Evropské fórum pro politiky architektury	11
E.	AKTUÁLNÍ VÝVOJ POLITIK ARCHITEKTURY V EVROPĚ	13
E.1.	Evropské politiky architektury	13
E.2.	Stav v přijímání politik architektury a jejich hlavní rysy	13
F.	HLAVNÍ CÍL V ČR	15
G.	SLOVO NA ZÁVĚR	16
H.	PŘÍLOHY	17
I.	ZDROJE:	17

A. PREAMBULE

POLITIKA ARCHITEKTURY

NÁRODNÍ PROGRAM STAVEBNÍ KULTURY

Naprostá převaha prostředí, které obklopuje člověka, je prostředí uměle vytvořené. Je tomu tak již po několik tisíc let. Vytváří nevyhnutelný rámec našeho života. Jenom na kratší čas a v podstatě výjimečně se malá část lidí může ocitnout v prostředí zcela nezasaženém trvalou činností člověka.

Člověk jeho potřeby a jeho společnost spolu s ostatními živočichy jsou hlavním měřítkem společných snah. Je přitom potřeba myslet i na budoucnost. Jedno z pojmenování je kvalita života, která by měla být základním východiskem každého počínání a každé strategie.

Jenže prostředí pro život se sestává z mnoha rozmanitých podmínek a potřeb. Někdy jsou tyto vstupy v nesouladu nebo může být neúměrně akcentován některý z nich. Aby bylo dosaženo žádoucí rovnováhy, aby se co nejméně stávalo, že některý aspekt bude nežádoucím způsobem dominovat a potlačovat třeba jiné neméně důležité složky a aspekty, vyvinula se již velmi dávno lidská činnost, která hledí na vyvažování všech potřeb a vstupů při vytváření umělého prostředí, jinými slovy při stavbě domů, veřejných prostranství i celých měst. Tato činnost již dávno dostala pojmenování: „architektura“ a zdá se, že v podstatě by mělo být zřejmo, o co běží. Architektura má za cíl nepřehlédnout žádný z důležitých aspektů a její trvalou snahou je úsilí o co největší možnou harmonii – rovnováhu rozmanitých potřeb a vstupů. Je to úsilí o služebnost (praktičnost), krásu trvanlivost, ohleduplnost přičemž ani hospodárnost by neměla být při správném postupu nikdy přehlédnuta. Ke správnému výkonu takové činnosti patří i poučený pohled do budoucnosti, přičemž ono ponaučení může pocházet i z dobré znalosti minulosti.

Bohužel tento celostní pohled a harmonizující přístup je při kvapném rozvoji společnosti nezřídka pomíjen, nebo dokonce není nevýznamné části společnosti ani znám. Mnohá důležitá rozhodnutí se dějí ad hoc, bez ohledu na jejich dopad v jiných aspektech. Průběh děje, kdy je neudržitelně akcentována jenom některá ze složek (např. jenom krátkodobá výnosová ekonomie, sobectví staříka nebo naopak jenom povrchní design /okrášlování/), je stále častější.

Je proto na místě připomenout, že k závažným dějům vytvářejícím životní prostředí, jež nás obklopuje, a je potřeba přistupovat celostně, harmonicky s poučenou snahou dosáhnout maximálního souladu. Že toho není jednoduché dosáhnout, je nabitelné. Proto existuje disciplína, která se tím zabývá – architektura a urbanismus. Není na místě vynalézat nic nového. Jenže vytváření prostředí není zdaleka jen otázkou profesionálů, kteří mají být k věci povoláni. Je věcí celé společnosti, projektantů, stavebníků, investorů a developerů, ale především veřejné správy a v nezanedbatelné proporcii také výchovné soustavy. Je nejvyšší čas připomenout tyto důležité potřeby, aby se naše budoucnost vydala správným směrem.

Zdá se nepochybné, že veřejná správa spolu s poučenými profesionály přistoupila k aktivní a účinné podpoře úsilí dovést proces přípravy, realizace staveb a vystavěného prostředí k optimálnímu stavu a tím zlepšit naše lidské prostředí.

Jan Sapák, 1. místopředseda České komory architektů

B. ÚVOD

B.1. ZÁKLADNÍ TEZE Z KONFERENCE EFAP 16-18.2009 DUBNA V PRAZE

Dle průzkumů tráví každý občan v budovách až 90% svého času, a je tedy důležité, aby splňovaly vysoké nároky na funkčnost, estetický vzhled i trvalou udržitelnost a zároveň měly vztah k prostředí a jeho kulturním hodnotám. S každou stavbou bezprostředně souvisí veřejná prostranství, která je nutno co nejcitlivěji stavět a regenerovat. Úroveň vystavěného prostředí totiž na první pohled vypovídá o úrovni celé společnosti, ovlivňuje názory jednotlivců a jejich postoje. Aby prostředí, v němž žijeme, vykazovalo ty nejlepší kvality, musíme hledat nejlepší řešení při jeho utváření. Je tedy nezbytně nutné při zadávání zakázek spolupracovat s odborníky školenými v holistickém pohledu a zároveň systematicky vzdělávat veřejnost, která je potenciálním klientem.

B.2. POTŘEBUJE VEŘEJNÁ SPRÁVA POLITIKU ARCHITEKTURY

Z politik architektury států EU, které již tento dokumenty přijaly, vyplývá, že tato otázka není specifická pro české prostředí, ale potřebu ji řešit a zabývat se jí pociťují státy napříč Evropou. V dokumentu, který přijala švédská asociace architektů, se říká „**JE TO TAK, architektura a politika k sobě patří**“. Politika má za úkol rozvíjet a zlepšovat společnost, v níž žijeme. Architektura velkým dílem přispívá k této společenské výstavbě. A tak architektura potřebuje svou politiku, politiku architektury“.

A tak stejně jako ostatní státy, zahajujeme touto publikací dialog, abychom vymezili architektonické rámce a cíle pro následné provádění politiky architektury veřejnými orgány. Podvýbor parlamentu pro územní rozvoj a financování veřejné správy podporuje přijetí zásad politiky architektury definovaných ČKA.

V duchu podpory ministerstva aby vnímali jako neoddelitelnou součást politiky architektury rovněž péči o zachování architektonického dědictví, tedy o architekturu minulosti.

B.3. DEKLARACE ACE¹ O ARCHITEKTUŘE A UDRŽITELNOSTI

My, představitelé a zástupci profese architektů, věříme, že navrhování vystavěného prostředí hraje významnou roli v zajištění přežití lidské rasy a tisíců jiných živočišných druhů, v zajištění integrity země a její biologické rozmanitosti a dědictví budoucích generací, které jsou v současné době ohroženy změnami klimatu a neudržitelným rozvojem.

Jsme přesvědčeni, že výstavba a budovy odpovídají za téměř polovinu primární energie spotřebované v západním světě. A pokud k tomu přičteme vliv územního plánování na pohyb lidí a zboží, naše odpovědnost jako odborníků na navrhování vystavěného prostředí se ještě zvyšuje. Jednostranné a neudržitelné modely výroby a spotřeby zhoršují změny životního prostředí a zvyšují chudobu v mnoha světových regionech. Dokážeme najít společnou moudrost a najít udržitelnější cestu rozvoje?

---

¹ Evropská rada architektů (ACE) je evropská organizace zastupující profesi architektů na evropské úrovni. Sídlo a sekretariát ACE se nachází v Bruselu.

Rostoucí členská základna zahrnuje členské organizace, kterými jsou vnitrostátní regulační a profesní sdružení všech členských států Evropské unie (EU), přístupujících států, Švýcarska a Norska. Jejich prostřednictvím zastupuje zájmy přibližně 480 000 architektů.

Základní funkce ACE spočívá v monitorování rozvoje na úrovni EU, v hledání způsobu, jak ovlivnit ty oblasti politiky a legislativy EU, které mají dopad na činnost architektů a na celkovou kvalitu a udržitelnost zastavěného prostředí.

C. POLITIKA ARCHITEKTURY ČESKÉ REPUBLIKY

Národní program stavební kultury

C.1. Odůvodnění hlavních principů programu státní politiky architektury

Vytvořené vystavěné prostředí² – **kulturní krajina našeho státu je syntézou zastavěného (architektura) a nezastavěného (kulturní krajina a segmenty přírodní krajiny) prostředí městského a venkovského.** Kvalita prostředí významně ovlivňuje postoje a chování každého občana i celé společnosti, a to neustále a ve všech oblastech lidské činnosti, zejména sociální, kulturní, ekonomické a environmentální. Celková úroveň architektury a krajiny městského a venkovského prostředí je přímo vnímaným ukazatelem vyspělosti kultury a kulturní identity našeho státu. Zásadním způsobem podmiňuje vnímání státu světovým společenstvím, a přímo tak určuje podmínky ekonomicko-společenského uplatnění v globalizovaném světě.

Tyto důvody zřetelně vypovídají o významu a dopadu stavu architektury (a kulturní krajiny a segmentů přírodní krajiny) na kvalitu životního prostředí občanů. Vzhledem k tomu, že právo na příznivé životní prostředí je jedním z práv uvedených v Listině základních práv a svobod, měl by stát dostatečně podporovat všechny pozitivní tendence vedoucí k zabezpečení tohoto práva. **Hlavním důvodem pro přijetí programu Politiky architektury je proto potřeba deklarace toho, že vláda si je vědoma nutnosti zlepšení podmínek pro vznik a ochranu harmonického a kvalitního vystavěného prostředí.** Kvalitní a vyvážené dílo/vystavěné prostředí vždy vzniká díky celostnímu přístupu architekta, za úzké spolupráce inženýrů a techniků z celé řady oborů. Právě takový přístup má politika architektury podpořit.

Význam kvalitního vystavěného prostředí pro životy občanů je nezanedbatelný, a to jak v subjektivně vnímaných pocitech každého člověka, tak v objektivních ukazatelích. Výstavba a její další údržba (péče o ni) patří mezi hlavní spotřebitele materiálových a energetických zdrojů a významné znečišťovatele životního prostředí, a to nejenom v období realizace, ale v průběhu celého životního cyklu. Budovy v EU spotřebovávají přibližně 40 % veškeré energie a mají stejný podíl na produkci veškerých odpadů.³ Snížit tyto hodnoty je nezbytností pro zachování udržitelného rozvoje, aby budoucí generace mohly uspokojovat své potřeby smysluplněji než generace současná. Prostředkem musí nepochybně být snaha o úspory zdrojů a šetření energie a s tím spojená snaha o zlepšování a zdokonalování stávajících postupů a technologií. Je nutné klást stále větší důraz na kvalitu, nikoliv kvantitu, a to zejména výstavbou kvalitní architektury. **Hlavním cílem programu politiky architektury je proto podpora a rozvoj kvalitní architektury vedoucí k udržitelnému rozvoji společnosti.** (efektivita, úspory, inovace).

C.2. Dílčí oblasti Politiky architektury ČR

C.2.1. Oblast výchovy a vzdělávání

Kvalitní výchova a vzdělávací systém jsou základními předpoklady vyspělého a kulturního vývoje každého státu. Je-li hlavním cílem vládní politiky architektury povznést celkovou úroveň a vnímání kvality vystavěného prostředí v rámci celé společnosti, je třeba začít výchovou a vzděláváním. Těžištěm působnosti výchovy a vzdělávání v oblasti architektury jsou základní a střední školy, nicméně výchova a vzdělávání by měly tyto hranice přesahovat v obou

² Z angl. Built Environment – souhrn všech částí životního prostředí vytvořených stavební činností člověka (sídlá, budovy, konstrukce, komunikace, udržované lesy, parky atd.).

³ Agenda 21 pro udržitelnou výstavbu, CIB Report Publication 1999 (český překlad ČVUT v Praze, 2001).

směrech tak, aby se týkaly celého systému výchovy a vzdělávání od předškolních zařízení až po programy celoživotního vzdělání odborníků i široké veřejnosti.

V rámci předškolního, základního a středního školského systému se nejedná pouze o výchovu či výuku samostatnou. Cílem je zařadit výchovu a vzdělávání v oblasti architektury, zaměřené na kvalitu vystavěného prostředí, do již vyučovaných předmětů a zde je realizovat se všemi souvislostmi komplexně – holistickým přístupem.

Hlavním úkolem výchovy a vzdělávání v oblasti architektury je především ukázat kulturní, společenský, ekonomický a environmentální význam architektury a vystavěného prostředí a podněcovat k vědomí, že dobrá architektura činí životní prostředí občanů kvalitním a příznivějším.

Kromě vzdělávání široké veřejnosti, ať již povinného v rámci školní výuky či nepovinného prostřednictvím akcí vzdělávacích institucí a muzeí, by měla politika architektury vést k uplatnění výuky architektury a územního plánování v systému odborného školení pro veřejné činitele státní a místní správy, zejména těch, kteří se podílejí na rozhodování v oblasti územního plánování a architektury.

Podporovány by měly být též vzdělávací a animační programy pro děti, mládež i širokou veřejnost v galeriích a muzeích, které se specializují prostřednictvím stálých expozic, výstavního programu nebo akviziční činnosti na architekturu.

V roce 2009 bylo mezi Českou komorou architektů a Ministerstvem školství, tělovýchovy a sportu ČR společné Memorandum o vzdělávání a architektuře.

C.2.2. Oblast veřejné výstavby

Stát a celý veřejný sektor byl, je a pravděpodobně i nadále bude významným vlastníkem nemovitostí a současně investorem ve výstavbě. Vliv veřejné výstavby na charakter a kvalitu životního prostředí je značný. Vzhledem k tomu, že i stát je povinen pečovat o kvalitu životního prostředí občanů, je věcí zásadní důležitosti, aby veřejná výstavba vykazovala vysokou kvalitu architektonického, technického a ekonomického řešení, naplňovala požadavky trvale udržitelného rozvoje a zlepšovala celkovou kvalitu městského a venkovského prostředí, architektury a krajiny.

V procesu zadávání veřejných zakázek na vyhledání zpracovatele projektové dokumentace je nutné, aby kromě posouzení, výše honoráře a jiných obchodních podmínek **byl výběr založen zejména na posuzování kvality návrhu řešení, profesních dovedností architekta, vlivu návrhu na prostředí a náklady na celý životní cyklus stavby. Je nutné, aby se veřejní zadavatelé při zadávání veřejných zakázek a při rozhodování majícím dopad na kvalitu architektury městského a venkovského prostředí opírali o názory kvalifikovaných odborníků zejména z oblasti architektury, urbanismu a krajinářské architektury. Výběr zhotovitelů projektů veřejných stavebních zakázek by měl být z těchto důvodů prováděn především na základě výsledků architektonických soutěží o návrh, což je v českém i mezinárodním měřítku osvědčený, kvalitu zdůrazňující a transparentní způsob zadávání zakázek,** zejména zakázek v oblasti architektury a územního plánování. Architektonická soutěž o návrh je historií ověřená systémová cesta k získání nejlepšího dostupného návrhu stavby a výběru partnera (architekta), který stavebníka provede úskalími přípravy a realizace stavby.

Obdobně by měly být architektonické a projektové soutěže využity při zadávání projektů v rámci partnerství veřejného a soukromého sektoru.

Na kvalitu architektury a kulturní krajiny městské i volné a segmenty přírodní krajiny mají dopad mnohé právní úpravy. Jedním z účelů navrhovaného programu vládní politiky architektury je, aby orgány státní správy stejně jako orgány samosprávy při přípravě a aplikaci právních norem dbaly jejich vlivu na kvalitu architektury a kulturní krajiny a segmenty přírodní krajiny v městském a venkovském prostředí.

Bude-li stát a celý veřejný sektor postupovat podle zásad předkládaného programu politiky architektury, bude nejen zaručen rozvoj kvalitního vystavěného prostředí a kulturní krajiny a segmenty přírodní krajiny, ale zároveň tento postup poslouží jako vzor pro soukromý sektor a širokou veřejnost.

C.2.3. Oblast obecné podpory architektonické kvality v městském a venkovském prostředí

Jedním z účelů předkládaného vládního programu politiky architektury, jehož hlavním záměrem je povznést celkovou úroveň kvality architektury a životního prostředí v České republice, je obecná podpora kvalitní architektury a architektonické tvorby. Této podpory může být dosaženo cílenou propagací v rámci vládních a ministerských programů podpory a rozvoje kultury České republiky.

Architektonická tvorba je odjakživa považována za významnou součást umění, a je proto nezbytné, aby jí byl věnován dostatečný prostor také v rámci vládních programů rozvoje a podpory kultury. Významnou úlohu v tomto procesu mohou sehrát média, zejména tisk a televize.

Významnou součástí podpory architektonické kvality v městském a venkovském prostředí je péče o architektonické dědictví, která je důležitým dokladem národní identity a kultury naší země. Stát musí především jasně definovat základní koncepci ochrany architektonického dědictví a zavést do praxe efektivní způsoby financování celé koncepce. Ochrana architektonického dědictví přitom nesmí spočívat v pouhém zakonzervování výstavby v určité historické vývojové fázi, neboť to může vést k umrtvení přirozeného vývoje měst a obcí, jakož i krajiny. Ochrana a péče o architektonické dědictví musí nejen respektovat význam, rozmanitost a bohatství dochovaného kulturního dědictví, ale zároveň umožňovat uchování a rozvoj města a vesnice jako živoucího organismu, jehož vývoj není ukončen. Zároveň nová architektonická tvorba musí rozvinout škálu výtvarných prostředků zajišťujících harmonii s prostředím, které se společnost rozhodla chránit. Program má přispět ke sblížení přístupů obou oblastí.

Podpoře a propagaci kvalitní architektury a společenského významu architektonické profese může napomoci oceňování významných architektonických počinů jak na místní, tak na celostátní úrovni. Záměrem předkládaného programu je vyzvat územně-samosprávních orgány, aby oceňovaly a vyzdvihovaly příkladná urbanistická a architektonická řešení vzniklá v místě jejich působnosti.

C.3. Hospodářský a finanční dosah navrhovaného programu

Navrhovaný program vládní Politiky architektury by měl ve svém důsledku nejen ovlivnit celkovou úroveň kvality vystavěného prostředí, ale zároveň působit blahodárně na celkovou úroveň stavebního sektoru a celého hospodářství. Stavební sektor tvoří nezanedbatelný podíl

na celkové hodnotě HDP a na celkové zaměstnanosti v ČR (2010 v ČR stavební sektor je 6,5% HDP a 9% osob zaměstnává). Předkládaný program vládní politiky architektury má za cíl zvýšit celkovou kvalitu stavebního sektoru a tím zvýšit jeho konkurenceschopnost na evropském trhu i v globálním kontextu. Nutno konstatovat, že multifunkční efekt v sektoru stavebnictví je velmi významný.

Dlouhodobých finančních úspor z veřejných rozpočtů lze dosáhnout důsledným dodržováním postupů při zadávání veřejných zakázek, a to především zohledněním celkových nákladů na stavby v průběhu jejich životních cyklů. V současnosti je do nákladů na provoz, údržbu a renovaci často investováno mnohonásobně více prostředků než na samotnou výstavbu budovy

Kvalitní návrhy, dobře zpracované projekty a použití nových vhodných technologií směřuje k efektivitě a celkové úspoře v resortu.

C.4. Nároky na veřejné rozpočty

Přijetí předkládaného programu vládní politiky architektury není přímo spojeno s čerpáním prostředků ze státního rozpočtu či z rozpočtů územních samospráv.

Ekonomický přínos podpory architektury a stavebnictví je však významný. Dostupné studie vyčíslují multiplikační efekt stavebnictví na zaměstnanost koeficientem 3,2-3,5, tj. 1 mil. Kč investovaný do stavebnictví generuje potřebu 3,2 – 3,5 pracovníků ve stavebnictví, v návazných průmyslových činnostech. Z provedených analýz vyplanulo, že každých 100 mil. Kč vložených do stavebních investic jsou daňové a ostatní přínosy do veřejných rozpočtů cca 55,5 mil. Kč (údaje r. 2006).

C.5. Odůvodnění programu státní politiky architektury ve vztahu k mezinárodním závazkům

S koncem 20. století se začíná v evropském kontextu dostávat větší pozornosti povaze a významu kvality vystavěného prostředí a kvalitě krajiny vůbec. Do popředí zájmu se zprvu dostává péče o přírodní a kulturní dědictví obecně a potažmo též péče o dědictví architektonické. Tato oblast se stala předmětem mnohých mezinárodních úmluv, ke kterým se zavázala také Česká republika.

Jsou to zejména:

- Úmluva o biologické rozmanitosti ze dne 5. června 1992, sjednaná v Rio de Janeiru,
- Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť ze dne 19. září 1979, sjednaná v Bernu,
- Evropská úmluva o krajině ze dne 20. října 2000, sjednaná ve Florencii,
- Úmluva o ochraně světového přírodního a kulturního dědictví ze dne 21. listopadu 1972, sjednaná v Paříži,
- Mezinárodní charta o zachování a restaurování památek a sídlišť (Benátská charta) ze dne 25. až 31. května 1964, sjednaná v Benátkách,
- Evropská charta o architektonickém dědictví ze dne 21. až 25. října 1975, sjednaná v Amsterdamu,
- Doporučení týkající se záchranu historických a tradičních celků a jejich role v současném životě ze dne 26. listopadu 1976, sjednané XIX. generální konferencí UNESCO v Nairobi,

- Mezinárodní charta ICOMOS pro záchranu historických měst z října 1987, sjednaná na VIII. generálním shromáždění ICOMOS ve Washingtonu,
- Konvence o záchraně architektonického dědictví v Evropě ze dne 3. října 1985, sjednaná v Granadě,
- Konvence o ochraně archeologického dědictví ze dne 16. ledna 1992, sjednaná v La Vallettě,
- evropská Charta regionálního a prostorového plánování ze dne 20. května 1983, sjednaná v Torremolinos,
- Charta evropských měst a obcí směřující k udržitelnému rozvoji ze dne 27. května 1994, sjednaná v Aalborgu.
- Lipská charta - o udržitelných evropských městech, dohodnuta u příležitosti neformální schůze ministrů na téma městský rozvoj a územní soudržnost v Lipsku ve dnech 24. a 25. května 2007
- Marseilleská deklarace „Udržitelné a otevřené město“ - závěrečné prohlášení ministrů členských států EU odpovědných za rozvoj měst, Marseille dne 25. listopadu 2008
- Usnesení Rady Evropské unie o architektonické kvalitě v městském a venkovském prostředí (2001/C 73/04).
- Závěry Rady EU o architektuře: přínos kultury pro udržitelný rozvoj (2008/C 319/05)

Debata o významu kvalitního vystavěného prostředí se začala v evropských institucích rozvíjet cíleně až v roce 1999 za finského předsednictví EU, kdy se na Evropském setkání o architektuře (European Meeting on Architecture 1999) poprvé sešli zástupci všech členských států tehdejší patnáctky a Norska, aby formulovali základní cíle v oblasti architektury, zejména nutnost zabezpečovat právo občanů na kvalitní architekturu a životní prostředí, podporovat šíření architektonické kultury, vytvořit evropský poradní orgán pro spolupráci členských států v oblasti architektury a zajistit, aby byla kvalita architektury zohledněna také v evropských politikách z jiných oblastí.

K vytvoření evropského poradního orgánu v oblasti architektury došlo záhy, během francouzského předsednictví EU v roce 2000. Od této doby probíhá mezivládní spolupráce členských států EU v otázkách architektury v rámci konferencí pořádaných **Evropským fórem pro politiky architektury (European Forum for Architectural Policies - EFAP)**. Mezi hlavní úkoly fóra patří udržovat trvalou spolupráci členských států EU v oblasti architektury a rozvíjet iniciativy vedoucí k podpoře architektury, krajinářské architektury a územního plánování v rámci všech oblastí evropských institucí.

V roce 2001 bylo přijato **Usnesení Rady Evropské unie o architektonické kvalitě v městském a venkovském prostředí (2001/C 73/04)**. Došlo tím k završení mnohaletého společného úsilí členských a přidružených států EU (včetně České republiky) o uznání podpory kvalitní architektury a životního prostředí jako jednoho ze zásadních programů politik Evropské unie.

Rozhodnutí, které bylo iniciováno v roce 2000 za francouzského předsednictví EU, vyzývá členské státy unie, aby:

- a) zvýšily své snahy o zlepšení podpory architektury a územního plánování; zvýšily povědomí a vnímání architektury, krajinářské architektury urbanismu tvorby jak mezi veřejnými zadavateli, tak v rámci široké veřejnosti;

- b) braly v potaz specifikum architektonických služeb při rozhodování a přijímání norem v této oblasti;
- c) podporovaly kvalitní architekturu prostřednictvím příkladných kroků ve veřejné výstavbě;
- d) pomáhaly rozvíjet výměnu informací a zkušeností na poli architektury.

Na konferenci Evropského fóra pro politiky architektury konané při příležitosti setkání ministrů kultury EU v červnu roku 2005 v Lucemburku, byly postulovány kroky vedoucí k naplňování zmíněného Usnesení Rady EU. Opakovaně byla připomenuta potřeba přijmout a uplatňovat řízené a cílené vládní politiky směřující ke zvýšení podpory kvalitní architektury, krajinářské architektury a územního plánování v rámci celé společnosti. Na konferenci byly prezentovány výsledky průzkumu o stavu naplňování rezoluce z roku 2001.

Závěry Rady EU o architektuře: přínos kultury pro udržitelný rozvoj (2008/C 319/05)

Závěry mimo jiné zdůrazňují, že

- architektura jako obor spojující kulturní tvorbu s inovacemi, včetně technologií, je s ohledem na dopad, který má na kulturní stránku měst, ale rovněž na hospodářství, sociální soudržnost a životní prostředí, významným příkladem toho, jakým způsobem může kultura přispívat k udržitelnému rozvoji.
- architektura je dokladem meziodvětvové povahy kultury vzhledem k tomu, že je ovlivňována řadou veřejných politik a nikoliv pouze politikou v oblasti kultury.
- architektura má při realizaci udržitelného rozvoje měst integrující a inovační úlohu, která však také zejména umožňuje skloubení často odlišných požadavků zachování budov a krajiny a moderní tvorby či požadavků vyplývajících z legitimního očekávání obyvatel a kontroly rozrůstání měst, svou rozmanitostí, kvalitou a přispívá ke kulturnímu obohacení a kvalitě života obyvatel měst i k dynamičnosti měst z hlediska hospodářství.

Vyzývá členské státy a Evropskou komisi, aby společně

- **zajistily opatření navazující na tyto závěry a v roce 2012 podaly zprávu o jejich provádění**
- **usilovaly o to, aby architektura měla v procesu udržitelného rozvoje integrující a inovační úlohu, a to již ve fázi návrhu projektu týkajícího se výstavby, územního plánování, tvorby krajiny nebo její obnovy**

D. EFAP – Evropské fórum pro politiky architektury

Evropské fórum pro politiku architektury EFAP - European Forum for Architectural Policies, je neformální mezinárodní evropská síť expertů, která prostřednictvím politiky architektury povzbuzuje diskusi, výměnu zkušeností a propagaci politiky architektury a kultury vystavěného prostředí, na evropské úrovni, prostřednictvím úrovní národních.

Z dvacetisedmi členských zemí EU zformulovalo a odsouhlasilo politiku architektury osm zemí již před rokem 2000, po vydání rozhodnutí Rady ji přijalo dalších osm zemí a v současné době vznikají návrhy v osmi zemích.

Cíle EFAP :

- EFAP je komplexní síť k péči a podpoře politik architektury v Evropě, spojující veřejné zájmy, profesní zájmy a zájmy kulturní.
- Podporovat důležitost (význam) architektury a územního plánování pro kvalitu života.
- Podporovat iniciativy, politiku a legislativu k tomu, aby vytvořila podmínky pro lepší a trvale udržitelnou kvalitu architektury, pro města a krajinu, pro dnešní i budoucí generace.
- Ztotožňovat se s inovačními přístupy v architektuře a územním plánování, které reagují na měnící se životní a pracovní podmínky, mobilitu, demografii, sociální soudržnost a občanskou spoluodpovědnost.
- Spojovat instituce a jedince obhajující význam architektury a politiku architektury.
- Šířit znalost a nejlepší zkušenosti prostřednictvím setkávání expertů, veřejných událostí a publikací.
- Přesvědčovat politiky v Evropě a v členských státech EU k tomu, aby architekturu hrála experimentální, integrační a inovační roli v trvale udržitelném rozvoji, v soukromém sektoru a veřejné správě (institucích).
- Podporovat rezervy pro architekturu prostřednictvím Evropských politik, zvláště na výzkum, sociální soudržnost, trvale udržitelný rozvoj, kulturu a vzdělání.
- Poskytovat pomoc a odbornou zkušenost zemím, které zavádějí vlastní politiku architektury.

Na půdě Evropského parlamentu bylo poprvé téma o kultuře architektury projednáno dne 9.února2011, v rámci konference „NON CITY - New urbanity Innovative visions towards the European Urban Agenda“, kterou uspořádalo partnerstvím European Forum for Architectural Policies a Urban Intregroup. Na konferenci se setkalo přes 200 hostů, impozantní množství mezinárodně uznávaných architektů, urbanistů, odborníci a politici, všichni poukazovali na mnoho aspektů a problémy, které moderní architektura, urbanismus a krajinářská architektura řeší v tvorbě měst a obecně v prostoru vystavěného prostředí. Místopředsedkyně Evropského parlamentu, Isabelle Durant poděkovala EFAPu za tuto iniciativu, která by měla zcela jistě přispět k lepšímu porozumění mezi urbanisty, architekty a politiky.

Další zaznamenání hodné kroky EFAP:

Od 1. ledna 2009 do 30. června 2009 předsedala Česká republika Evropské unii. V této souvislosti připravila ČKA, ve spolupráci s Ministerstvem pro místní rozvoj, ve dnech 17. - 18. dubna 2009 v Praze jako jednu z doprovodných akcí českého předsednictví konferenci EFAP – European Forum for Architectural Policies, jejímž hlavním tématem byly příklady konkrétního uplatnění politik architektury v praxi. V jejím průběhu bylo podepsáno ministrem školství a předsedou ČKA memorandum o vzdělávání, jímž se obě strany zavázaly spolupracovat na přípravě vzdělávacích programů o krajině, vystavěném (urbánním) prostředí a architektuře na všech vzdělávacích úrovních. Ministr pro místní rozvoj České republiky prohlásil připravenost ČR přijmout národní politiku architektury. S touto součinností již bylo započato.

Na konferenci EFAP, konané za českého předsednictví, navázala konference konaná za švédského předsednictví 2. až 4. 12. 2009 ve Stockholmu pod mottem „Cesty přes hranice – mosty přes propasti“ s podtitulem „Směrem k inovacím a navrhování trvale udržitelné infrastruktury“ (Crossing Borders - Bridging Gaps – Towards Innovative Planning and Design of a Sustainable Infrastructure).

Zde také zaznívá, že zvláště v době globální ekonomické krize je aktuální, účelné a nutné hledat politické programy evropských zemí a mezinárodních orgánů, které povedou k účelnějším a efektivnějším investicím do infrastruktury, mobility občanů a kvality vystavěného životního prostoru.

Byla zde přijata Stockholmská deklarace a výzva Evropského fóra pro politiku architektury, která byla předložena na 15. zasedání OSN v Kodani v prosinci 2009. Tato výzva směřuje k vládám evropských i světových zemí, aby přispěly v oblasti stavebnictví k:

- Neutralizaci vlivu uhlíku v nových stavbách do roku 2020
- Významné investice do snižování vlivu uhlíku ve stávajících stavbách do r. 2050
- K podpoře kompaktních lidských obydlí, města a metropolí s vysokou kvalitou života
- Povzbuzovat investice, které směřují do kvality života lidí a jejich potomků prostřednictvím kvalitního vystavěného prostředí a infrastruktury, to vždy se zřetelem na planetární omezené zdroje, na snižování dopadu stavebnictví na životní prostředí lidí.

Evropské fórum pro politiky architektury (EFAP), kterého jsou za Českou republiku členem Ministerstvo pro místní rozvoj a Česká komora architektů, zásadním způsobem přičinilo o přijetí zásadních evropských dokumentů a usnesení, mezi kterými lze například vyjmenovat:

- **Usnesení Rady Evropské unie o architektonické kvalitě v městském a venkovském prostředí (2001/C 73/04).**
- **Lipská charta** o udržitelných evropských městech, dohodnuta u příležitosti neformální schůze ministrů na téma městský rozvoj a územní soudržnost v Lipsku ve dnech 24. a 25. května 2007
- **Závěry Rady EU o architektuře:** přínos kultury pro udržitelný rozvoj (2008/C 319/05)
- **Marseilleská deklarace „Udržitelné a otevřené město“** - závěrečné prohlášení ministrů členských států EU odpovědných za rozvoj měst, Marseille dne 25. listopadu 2008

E. AKTUÁLNÍ VÝVOJ POLITIK ARCHITEKTURY V EVROPĚ

zdroj: EFAP

E.1. Evropské politiky architektury

Takřka všechny národní politiky architektury v Evropě začínají slovy o významu architektury pro společnost. Viděno v celé šíři definice pojmu, architektura je důležitou součástí politik, jako je bydlení a budovy, městská politika, životní prostředí a politika krajiny. Architektura je stále více vnímána jako důležitý výraz kultury, který reprezentuje a dokumentuje současné formy života.

Od 80 let a ještě více od 90 let, s rostoucím počtem členů Evropské unie, roste také zájem evropských zemí k přijímání národních politik architektury k podpoře kvality vystavěného prostředí. Po přijetí "zákonu o architektuře" ve Francii v roce 1977, bylo Nizozemsko v roce 1991 jednou z prvních zemí, která zveřejnila vlastní politický dokument na téma architektura. V roce 1995, Evropská rada architektů (ACE – Architect's Council of Europe), zveřejnila tzv. Bílou knihu "Evropa a architektura zítra" (Europe and Architecture tomorrow), která byla uzavřena návrhy na výhledy do budoucna pro architekturu v Evropě, zasahuje do struktur EU, národních a místních úrovní.

Na základě této výzvy přijala Rada EU v roce 2001 „Usnesení Rady EU 2001/C 73/04 O architektonické kvalitě v městském a venkovském prostředí“, která vybízí členské státy, aby podporovaly architekturu a obecné povědomí o architektuře. Poté v roce 2008 přijal Evropský parlament „Usnesení o územní agendě a Lipskou chartu o udržitelných evropských městech“, která vyzývá členské státy, aby věnovaly větší pozornost vytváření kultury na vysoké kvalitě vystavěného prostředí. V prosinci 2008 Rada EU přijala "Závěry Rady EU o architektuře: přínos kultury pro udržitelný rozvoj (2008/C 319/05)" které vyzývají Evropskou komisi a členské státy, aby braly v úvahu architekturu a její specifické rysy, zejména její kulturní aspekty, v provázanosti ke všem příslušným politikám, zejména v oblasti výzkumu, hospodářské a sociální soudržnosti a politikou v oblasti vzdělávání.

E.2. Stav v přijímání politik architektury a jejich hlavní rysy

16 z 27 zemí EU + Norsko + Turecko mají své politiky architektury. Rakousko, Bulharsko, Kypr, Dánsko, Finsko, Francie, Řecko, Maďarsko, Irsko, Lotyšsko, Litva, Malta, Nizozemsko, Norsko, Španělsko, Turecko. Česká republika, Maďarsko, Slovenská republika a Portugalsko jsou v procesu tvorby svých národních politik architektury.

Mezi zeměmi, které své politiky již mají, existuje dokonce pokročilejší úroveň těchto dokumentů. Jsou jimi Rakousko, Dánsko, Finsko, Irsko, Nizozemsko a Norsko. Včetně všech aspektů, které zahrnují meziresortní úroveň sdílenou několika ministerstvy (např. 14 v Norsku), které mají dokonce architekturu jako vývozní téma a marketingovou plus-hodnotu země. Nizozemsko aktualizovalo svou politiku architektury již třikrát, Irsko dvakrát. Francie, Nizozemsko a Dánsko má dokonce svou kancelář zabývající se „exportem architektury“. Francie, podobně jako Německo a Španělsko, nenazývá téma jako politika architektury, ale má přijaty své zákony a množství lokálních městských pravidel, decentralizovaných předpisů, a národních dispozic, například NAJA, své ceny a více než 120 center pro architekturu, pro propagaci a zvyšování povědomí o architektuře a kultuře prostředí, předpisy pro profesionální prostor a zákony o architektonickém dědictví, to již od roku 1913.

Konotace architektury:

V politikách architektury je architektura spojována především s „kulturou“, pak také s „prostředím, krajinou, městem“, a v menší, ale ne poslední míře s „inovacemi a technologiemi“. Začínají v souvislostech s historickým dědictvím a přechází ke komplexnímu přístupu v duchu "Baukultur", což je typické pro architekturu ve Finsku a Norsku.

Nejnápadnější rysy jsou následující:

"Kvalita" je chápána nejen z estetického hlediska, ale také z pohledu funkce, včetně interakce s okolním prostředím. Všechny vedlejších účastníci, od klientů po stavitele, sdílejí odpovědnost za dosažení architektonické kvality.

Architekturu lze považovat za odvětví s vysokým podílem exportního potenciálu, vytvářející obraz země („Architektura je tvůrčím průmyslem“ Lotyšsko).

Ústřední vláda stimuluje vysokou stavební kvalitu tím, že je vzorem jako klient ("Jít příkladem", Irsko).

Vztah mezi архитектурou a životním prostředím /krajinou je obecně stanoven předpisy. Úvahy o architektonických kvalitách stávajících konstrukcí (Dánsko, zvláštní opatření pro rozšiřování pavilonů).

Podpora mladých architektů, mladá architektura (DK, Norsko, Francie).

Informovanost a vzdělávání (takřka všechny země, Irsko a Finsko, kde architektura je součástí osnov programů, Nizozemsko má zvláštní pokyny pro klienty).

V mnoha zemích je cítit vývoj směrem k větší vazbě k souvztažným politikám: poslední přijaté politiky architektury jdou napříč politikami, účastní se všechny resorty, oddělení a je zde cítit kvalitní koordinace, vždy s důrazem na kulturní povahu tvorby prostředí (Norsko, Dánsko, Irsko, Malta, Turecko, Nizozemsko).

Přesto, budoucí vize, představitost, zapojení lidí, by mělo být nad standardy a normami (Dánsko, Irsko).

V hlavních zemích EU, stavební povolení jsou udělována místními úřady. Proto se jedná o hodně decentralizovaný proces, který vyžaduje přijímání místních politik architektury v mnoha zemích. (Finsko, Nizozemsko, Francie, Irsko, Španělsko). Místní orgány mohou hrát vyšší úlohu při dosahování kvality navrhovaného prostředí motivováním soukromých klientů.

Místní orgány by rovněž měly zajistit, aby architekti a krajinářští architekti byli najímáni jako základní podmínka kvality. Měly by organizovat konzultace, veřejné zakázky a architektonické soutěže (Paříž, Madrid, Milán).

Zapojování veřejnosti:

Zde je shoda na tom, že diskuse o budoucím vývoji místa by měla nejen být vedena s profesionály a dobře informovanými lidmi, ale měla by být sdílena s veřejností. To vyžaduje, aby byly navrženy scénáře a perspektivy pomocí kulturních a vzdělávacích center, (Archireseau, 233 struktur, stanovených v oblasti architektury). Musí být zpracován jako mezikulturní dialog, společným jazykem, to spíše než technickým žargonem. Cílem politik architektury musí být snižování bariér mezi architektonickým záměrem, byrokracií a obyvatelstvem a vytváření kvality veřejného povědomí.

"Roztržení pouta mezi architektonickou kulturou a společností, mezi službou architektury a jejich uživateli, představuje nejdůležitější příčinu nepříznivého prostředí " (Turecko, 2007).

Společné pokyny EU?

Španělské předsednictví v EU zdůrazňuje průzkumem, že pouze polovina zemí by uvítala vytvoření společných pokynů pro architektonické politiky. Tyto pokyny musí být dostatečně flexibilní, aby vystihla a respektovala zvláštní charakteristiky každé země. Některé země,

například oproti pokynům (západní EU), poukazují na rozmanitost jako na faktor, který brání společnému směru. Potenciální směrnice by se měly soustředit na procesy, které by mohly umožnit zvýšení kvality spíše, než předepsat konkrétní směr architektury.

K tomu nutno dodat například nutnost jistého společného rámce standardu projekčních a stavebních činností, s respektem k národním či dokonce místním specifikům jednotlivých zemí.

F. HLAVNÍ CÍL V ČR

Přijetí dokumentu Politika architektura ČR národní program stavební kultury jako vládní usnesení

Přijetím dokumentu Politika architektura ČR národní program stavební kultury by se Česká republika zařadila mezi země, jejichž vlády se výslovně přihlásily k vědomé odpovědnosti za utváření krajiny a urbánního prostředí a deklarovala by, že v souladu s usnesením Rady EU přikládá tvorbě kvality městského a venkovského prostředí patřičný význam.

Je nutno zdůraznit, že připravovaná politika není v rozporu s již přijatými politikami v ČR. Naopak. Zejména v souvislostech s:

- Politikou územního rozvoje České republiky (usnesení Vlády ČR ze dne 20.7.2009 č. 929 o Politice územního rozvoje České republiky 2008)
- Zásadami urbánní politiky schválené usnesením vlády ze dne 10. května 2010 č. 342
- Kohezní politikou ČR

G. SLOVO NA ZÁVĚR

Zatímco tradiční evropské demokracie postupně přijímají své místní, městské politiky architektury na pozadí svých politik státních, státy obnovených a novějších evropských demokracií, nedokážou své programy kultury vystavěného prostředí prosadit ani na úrovni národní. Že by to byla příznačná váhavost posttotalitních zemí ke své vlastní kultuře, krajině, architektuře? V „Evropě“ se říká, že města musí nalézt své vize, protože právě města nejvíce energeticky zatěžují svět, protože ve městech je soustředěno nejvíce lidí a města mají nejvyšší ekonomický vliv. Lze nesouhlasit? Také naše města si musí ujasnit své představy o budoucnosti. Kvalita života je vysoce závislá na kvalitě prostředí, ve kterém žijeme. Atmosféra, kvalita bydlení, kvalita sdíleného veřejného prostoru, město pro všechny generace a pro všechny ekonomické skupiny obyvatel, město kompaktní a co nejméně energeticky náročné, ekonomicky aktivní. V neposlední řadě jde o města kulturní a pro život lidí v nich atraktivní. Architektura je ve všech vyjmenovaných oblastech ve středovém umístění. Nemůže být opomenuta v diskusích o kvalitě prostředí, kvalitě města, sociální soudržnosti, územním rozvoji, urbanistické kvalitě a územním plánování. Architekti vidí svět holisticky, tedy jako celek. Tak by měla být profese architekta prezentována. Navrhujeme-li dům, myslíme na jeho hospodárnost, atmosféru, hygienu, energetickou náročnost a nadto také krásu. Myslíme také na jeho vztah k okolnímu prostředí, na krajinu města či krajinu volnou. Stejně je to také s navrhováním veřejných, lidmi sdílených míst. Právě komplexní přístup architekta a kvalita krajinářského řešení náměstí, návsi, ulice, parku či nábřeží předurčuje pohodu života v prostředí, kterému obecně říkáme prostředí vystavěné, kulturní. Také o krajině si musíme ujasnit své představy. Chceme-li krajinu příjemnou pro všechny, chceme-li krajinu s národním identifikačním pojítkem, tedy s alejemi, zda chceme krajinu vkusnou a s životem srostlou, nebo bez života.

Dovolte mi také zdůraznit důležitou skutečnost, kterou si málokdo uvědomuje. Kolega architekt Tomáš Bezpalec říká "Architekturou je dobře navržená a zhotovená stavba, stavební zásah v zastavěném území nebo v krajině. Architektura je dobrou investicí ekonomickou, kulturní a ekologickou.", také, že "Podmiňujícím předpokladem pro vznik architektury je mimo jiné kvalitní Návrh - většina si myslí, že se začíná projektem, pak podrobný projekt a dozor autora nad prováděním stavby. Návrh stavby je fází, kdy se zásadním způsobem a definitivně rozhoduje o podobě, ale hlavně o efektivnosti budoucí stavby, zejména o investičních a provozních nákladech. Ve všech dalších fázích se rozhodnutí přijatá v Návrhu už jen zpřesňují. Špatně navržená stavba může být násobně dražší a může mít násobně vyšší provozní náklady než stavba navržená dobře."

Právě to je motivací pro kvalitní politiku architektury, pro náš vlastní národní program stavební kultury. Je velmi potřebné a veřejnému zájmu prospěšné, aby stát vytvářel legislativu stavebního prostředí a rozvoje tak, aby mohl být rozvoj měst, venkova a kulturní krajiny více založen na holistickém hledisku. K tomu snad nutno dodat potřebnost jistého společného evropského rámce standardu projekčních a stavebních činností, s respektem k národním či dokonce místním specifikům jednotlivých zemí.

Tomáš Jiránek, 2. místopředseda České Komory architektů

H. PŘÍLOHY

- Usnesení č. 3 - podvýboru pro územní rozvoj a financování veřejné správy z 1. schůze konané dne 9. února 2011
- dopis ministra kultury MUDr. Jiřího Bessera č.j. MK/4537/2011 OPP
- Memorandum o vzdělání a architektuře 2009

I. ZDROJE:

- Politika územního rozvoje České republiky
- Zásady urbánní politiky
- Usnesení Rady EU 2001/C 73/04 O architektonické kvalitě v městském a venkovském prostředí
- Evropská úmluva o krajině z 20.10.2000 sjednaná ve Florencii
- Lipská charta o udržitelných evropských městech
- Vídeňská architektonická deklaráce
- Závěry Rady EU o architektuře: přínos kultury pro udržitelný rozvoj (2008/C 319/05)
- Marseilleská deklaráce „Udržitelné a otevřené město“ - závěrečné prohlášení ministrů členských států EU odpovědných za rozvoj měst, Marseille dne 25. listopadu 2008